

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Катерина Костянтинівна ГОВОРУЩАК,

*аспірантка Харківського національного
університету внутрішніх справ*

<https://orcid.org/0009-0000-9985-0141>

Криміналістична тактика безумовно є одним з провідних інструментів тактико-криміналістичного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Однак і на сьогодні дискусійним є питання щодо її юридичної природи, що, в першу чергу, пов'язано з відсутністю єдиних і чітких поглядів щодо поняття криміналістичної тактики. Як цілком слушно із цього приводу зауважує В.Ю. Шепітько: «в сучасній криміналістиці існують різні підходи до визначення поняття криміналістичної тактики. Мало того, у це поняття вкладають і різне змістове навантаження» [1, с. 12]. З огляду на що не втрачає своєї актуальності питання про визначення сутності криміналістичної тактики.

На сторінках фахової літератури відмічають, що «криміналістичну тактику слід розглядати з двох аспектів: 1) як розділ науки криміналістики; 2) як спосіб практичної діяльності слідчого, прокурора та захисника, яка спрямована на вирішення відповідних криміналістичних завдань і виконання ними процесуальних функцій» [2, с. 147; 3, с. 293].

Окремі науковці сутність криміналістичної тактики зводять лише до першого з названих вище аспектів. Наприклад, на думку авторського колективу підручника «Криміналістика», ... «криміналістична тактика – це розділ науки криміналістики, що займається розробкою прийомів проведення слідчих дій, загальних тактичних рекомендацій про організацію та планування процесу слідства» [4, с. 17]. Інші ж сутність криміналістичної тактики розкривають з огляду на другий з вищенаведених аспектів її розуміння. Наприклад, у дослідженні, присвяченому теоретичним засадам отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України Л.Д. Удалова дійшла висновку стосовно того, що «криміналістична тактика – це система прийомів проведення слідчих дій, спрямованих не тільки на збирання та дослідження доказів, але й на попередження та подолання реальної протидії слідству, яка чиниться зацікавленими особами в конфліктних слідчих ситуаціях при зборі та дослідженні слідчим доказів» [5, с. 125]. Наведене наочно демонструє відсутність однастайності серед учених стосовно розуміння сутності криміналістичної тактики.

З огляду на що вважаємо за необхідне сутність криміналістичної тактики розкрити через характеристику її основних ознак, які можуть бути названі, в тому числі шляхом аналізу й позицій учених-правознавців щодо сутності її поняття. При цьому, досліджуючи особливості здійснення адвокатом захисту в стадії апеляційного перегляду рішень суду першої інстанції О.В. Острогляд цілком слушно зауважує, що ... «саме з ознак криміналістичної тактики й виходили всі спроби сформулювати

визначення тактики захисту в науці кримінального процесу та криміналістики» [6, с. 27]. Таке зауваження цілком справедливо й у контексті вирішення поставленого в рамках представленого наукового дослідження завдання.

Науковці, розглядаючи ознаки криміналістичної тактики серед них називають загальні, а також спеціальні. Зокрема, наголошується, що «для повного розкриття поняття криміналістичної тактики необхідно виділити певні її загальні та спеціальні особливості. При цьому до загальних ознак криміналістичної тактики слід віднести наступні: це система наукових положень, що є самостійною частиною науки криміналістики; є сукупністю прийомів і рекомендацій для формування відносин між учасниками процесу; спрямована на збирання, дослідження та використання доказової інформації; організовує планування досудового розслідування і судового слідства; спрямована на розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Своєю чергою, спеціальними ознаками криміналістичної тактики є: це сукупність тактичних прийомів і наукових рекомендацій щодо найбільш ефективного здійснення певного виду діяльності; включає суб'єкта й об'єкта тактичного впливу; наявна спрямованість тактичного впливу суб'єкта на подолання протидії, що чиниться об'єктом; застосовується під час провадження слідчої діяльності» [7, с. 18; 8, с. 534].

У наведеному випадку доволі вдало наведено ознаки криміналістичної тактики, однак, на нашу думку, деякі з них мають бути уточнені та доповнені. На додаток, вважаємо, що ознаки криміналістичної тактики не слід розділяти на окремі групи, оскільки в такому разі ускладнюється сприйняття їх сутності, а окремі ознаки можна віднести відразу до декількох груп. Наприклад, такою ознакою є ... «застосовується під час провадження слідчої діяльності». Також у такому випадку слід застосувати й давній філософський принцип «Бритва Оккама», відповідно до якого «відсікаються всі загальні поняття, необхідність яких достеменно не обґрунтовувалась логічно. Поняття, які не зводяться до чуттєвого знання та не перевіряються досвідом, повинні бути вилучені з науки» [9, с. 446]. З урахуванням чого пропонуємо до ознак криміналістичної тактики відносити: є самостійною частиною (розділом) науки криміналістики, що має тісні зв'язки з іншими її частинами – криміналістичною технікою та методикою; заснована й використовує в межах свого застосування надбання гуманітарних і технічних наук; більшою мірою застосовується в зв'язку з конфліктною ситуацією, проте має й ряд аспектів організаційного, регулятивного, комунікативного, пізнавального і т. п. характеру; здійснюється уповноваженими кримінальним процесуальним законодавством суб'єктами (слідчий, дізнавач, прокурор, працівники оперативних підрозділів, захисники, суд); являє собою набір науково обґрунтованих прийомів і рекомендацій, практичних дій, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням; має динамічний предмет, який розширюється в зв'язку з необхідністю попередження та протидії новим різновидам злочинності; спрямована на збирання, накопичення, опрацювання, дослідження та використання

доказової інформації задля забезпечення виконання завдань кримінального провадження.

Отже, з урахуванням вищенаведеного під криміналістичною тактикою пропонується розуміти самостійну частину науки криміналістики, що встановлює сукупність визначених у положеннях кримінального процесуального законодавства науково обґрунтованих прийомів, рекомендацій і практичних дій, спрямованих збирання, накопичення, опрацювання, дослідження та використання доказової інформації, здійснення впливу на поведінку особи, з метою забезпечення виконання завдань кримінального провадження, попередження та протидії кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Шепітько В.Ю. Предмет криміналістичної тактики: історія формування, зміст та тенденції. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. Випуск 19. С. 8–20.
2. Шевчук В.М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.) / редкол.: В.Ю. Шепітько (голов. ред.), В.А. Журавель, В.М. Шевчук, Г.К. Авдєєва. Харків: Право, 2019. С. 142–147.
3. Шайтуро О.П. Криміналістична тактика: огляд історії становлення та сучасних напрямів розвитку. *Вісник ХНУВС*. 2021. № 4 (95). С. 287–296.
4. Криміналістика: Підручник. / За ред. П.Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Атіка, 2001. 544 с.
5. Удалова Л.Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 407 с.
6. Острогляд О.В. Здійснення адвокатом захисту у стадії апеляційного перегляду рішень суду першої інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Івано-Франківськ, 2007. 194 с.
7. Погорецький М.А., Сергєєва Д.Б. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2012. № 1 (5). С. 1–20.
8. Осипенко І.П., Кравченко В.Я. Окремі аспекти криміналістичної тактики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 194–197.
9. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.